

KARESİ BEYLİĞİ SİKKELERİ

Gültekin Teoman*
Betül Sağır*

ÖZET

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Anadolu'da kurulan beyliklerden olan Karesi Beyliği, Balıkesir ve civarında hüküm sürmüştür. Beylik, 1300-1348 yılları arasında yaklaşık 50 yıl kadar bu bölgelere hakim olmuştur. Karesi Beyliği'ne tarihine ait birçok mesele kaynakların yetersiz ve az oluşu sebebiyle tam anlamıyla aydınlığa kavuşmamaktadır. Vekayinâmeler, seyahatnâmeler, coğrafi eserler, arşiv belgeleri ve kitabeler dışında sikkeler de çok önemli bir bilgi kaynağıdır. Sikkeler; tarihi olayların yazılı kaynaklara göre doğruluklarını, hükümdarların saltanatlarının kesin başlangıç tarihlerini, hükümdarların almış oldukları isim ve ünvanlarını, dini inançlarını, şehirlere verilmiş isim ve ünvanlarını belgelemektedir. Bu çalışmada, Karesi Beyliği tarihine sikkeler yolu ile bir bakış amaçlanmıştır. Karesi Bey, Yahşi Han Bey, Demirhan Bey ve Beylerbeyi Çelebi'ye ait sikkeler tanıtılacaktır. Bu sikkelerden Karesi Bey'e ait olanlar, 1953 senesinde Edremit İlçesi, Araplar Köyünde, dere yatağında bulunan Karesi Beyliği'ne ait 770 adet gümüş dirhemden oluşan defineye aittir ve ilk defa yayınlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karesi, Sikke, Dirhem, Bergama

KARESİ EMİRATE COİNS

ABSTRACT

Karesi Emirate, one of the beyliks founded in Anatolia after the fall of Anatolian Seljuk Empire, reigned in Balıkesir and around. The beylik dominated these regions nearly 50 years between 1300 and 1348. Many issues concerning the history of Karesi Empire don't emerge into the daylight exactly due to inadequate and lesser resources. Apart from chronicles, geographical works and archival documents and inscriptions, coins are also very important source of information. Coins, document that the accuracies of historical events according to written sources, the exact start dates of reigns of sultans, names and subscriptions that sultans had taken, their religious beliefs, name and subscription given to the cities. In this study, it has been aimed a view through coins to the history of Karesi Emirate. Coins belonging to Karesi Bey, Yahşi Han Bey, Demirhan Bey and Beylerbeyi Çelebi are going to be introduced. Those belonging to Karesi Bey from these coins belong to "Edremit Hoard" consisting of 770 pieces of silver dirhams belonging to Karesi Emirate found in the stream bed, in Edremit district of village of Araplar in 1953 ve have been issued for the first time.

Keywords: Coin, Dirham, Karesi, Bergama

*Sanat Tarihçisi – Nümismat, e-posta: smyrnacoins@gmail.com

*Sanat Tarihçisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: betulsagit@gmail.com

KARESİ BEYLİĞİ SİKKELERİ

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Anadolu'da kurulan beyliklerden olan Karesi Beyliği, Balıkesir ve civarında hüküm sürmüş ve oldukça kısa ömürlü (1300-1348) olmuştur. Doğuda Osmanlı Beyliği, güneyde Saruhan ve Germiyan Beylikleri, kuzeyde ise Bizans İmparatorluğu ile sınır komşusuydular. Coğrafi konumu ile hem deniz hem de kara devleti olma özelliği taşıyan beyliğin gazi statüsü ise diğer beyliklere göre daha belirgin görünmekteydi.¹

Anadolu Selçuklu Devleti'nin uç beyi olan Kalem Bey ile oğlu Karesi Bey, isyan ettikleri Misya bölgesinde Balıkesir kentini merkez edinmişlerdi. İbn-i Batuta bu kentin Karesi Bey tarafından imar edildiğini ve oğlu Demirhan Bey'in de Balıkesir'e epeyce insan yerleşmesini sağladığından bahseder. Balıkesir dışında Bergama, Sındırgı, Bigadiç, İvrindi, Fırt (Susıgırlık), Aydıncık, Başgelenbe (Soma'da bir köy adı), Kemer Edremit (Burhaniye), Edremit, Ayazmend (Altınova), Bayramiç, Ayvacık, Ezine ve Mendehorya (Balıklı) kentleri de Karesi Beyliği sınırları içindeydi. Bu şehirlerden Bergama, Kemer Edremit ve Edremit 1302 senesinde halen Bizans'ın elindeydi.² Türk Beylikleri ile iyi ilişkiler kuran Karesioğulları, Marmara Denizi'nin güney sahillerindeki Bizans yerleşimlerine akınlar düzenledikleri gibi, birçok defa Gelibolu sahillerini vurarak, Rumeli'ye yapılan ilk taarruzları da gerçekleştirdiler. Bunlardan biri H.731 / M.1331 tarihinde yetmiş tekne ile Feriye³ dedikleri (Ferecik)⁴ taraflarına, ikincisi yine H.733 / M.1333 tarihinde altmış parça gemi ile Aynaros yarımadasına yapılmıştır.⁵ Bir yandan Trakya'da Bizans'la mücadele eden Türklere de destek veren Karesi Beyliği, Güney Marmara Bölgesine hakim durumuyla, Bizans İmparatorluğu'nun öteki Batı Anadolu Beylikleri üzerine yönelik

¹ Zerrin Günel Öden, *Karasi Beyliği*, Ankara 1999, s.91

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988, s.97

³ "Feriye" kentinde Ebu Said Bahadır Han (H.716-736 / M.1316-1335) adına kestirilmiş sikke örneği için bkz. Sikke no: 8.

⁴ "1331'de Karasi Türkleri 70 gemi ile Gelibolu sahillerini geçip Trayanopolis=Ferecik taraflarına dehşet saçmışlardı." Bak. İ. Hakkı (Uzunçarşılı), *Karasi Vilâyeti Tarihçesi*, İstanbul 1341 (1925), s. 90. Uzunçarşılı, daha sonra yayınladığı *Anadolu Beylikleri*'nde aynı konuyu : "1331'de Karasi Beyine ait 70 gemiden mürekkep bir donanma Gelibolu sahillerine gelerek buraya asker çıkardıktan sonra Enez civarındaki Ferecik ve Trayanopolis taraflarını vurmuşlardır ki bunun Demirhan'a ait kuvvetler olması icap etmektedir." Bak. İ.H.Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988 (4.bas.), s. 98. Böylece bu yörede bulunan eski bir Roma kenti olan Trayanopolis ile Ferecik'in ayrı kentler olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bakınız: Heinrich Kiepert, *Atlas Antiques*, Berlin 1902, levha IV – V, Bugün Yunanlıların Feres dedikleri Osmanlı döneminin Ferecik kenti, Adriyatik'i Ege – Çanakkale ve İstanbul'a bağlayan ünlü Roma yolu VIA EGNATIA üzerinde idi. Kiepert, burada DYME'nin olduğunu işaretlemiş, karşılığını da FEREDJİK göstermiştir. Bkz. Levha V. Ayrıca bkz. Elizabeth A. Zachariadou (editör), *Sol Kol-Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia*, İstanbul 1999

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Vilayeti Tarihçesi*, İstanbul 1341, s. 73

seferlerini durduran bir set olma özelliği de taşımaktaydı. Karesi, Saruhan ve Aydın Beyliklerinin giderek artan deniz gücü karşısında Bizans'ın zor durumda kalması ve Ege'de Latin egemenliğini tehdit edebilecek duruma gelmeleri, Papa'nın önderliğinde bir Haçlı Seferi'nin düzenlenmesine sebep oldu.⁶

Öte yandan, beyliğin kısa bir süre sonra içine düştüğü taht mücadelesi, Karesi topraklarının barış yolu ile Osmanlı Devleti'ne dahil edilmesiyle sonuçlanmıştır. Karesi Beyliği, tarihte oynadığı öncü beylik rolünü Osmanlılar'a devretmiş ve yetiştirdiği deniz gazilerini onların hizmetine vermiştir. Bu yönüyle Karesi Beyliği, tarihten silinirken Osmanlılar'a batı kapısını aralamış ve Rumeli'ye geçiş için bir atlama taşı olmuştur.

Karesi Beyliği'ne tarihine ait birçok mesele kaynakların yetersiz ve az oluşu sebebiyle tam anlamıyla aydınlığa kavuşmamaktadır. Vekayinâmeler, seyahatnâmeler, coğrafi eserler, arşiv belgeleri ve kitabeler dışında sikkeler de çok önemli bir bilgi kaynağıdır. Sikkeler; tarihi olayların yazılı kaynaklara göre doğruluklarını, hükümdarların saltanatlarının kesin başlangıç tarihlerini, hükümdarların almış oldukları isim ve ünvanlarını, dini inançlarını, şehirlere verilmiş isim ve ünvanlarını belgelemektedir. Karesi Beyliği tarafından bastırılan sikkeleri tanıtmaya geçmeden önce, 14. yüzyıl başında Anadolu'daki sikke basımı hakkında kısaca bilgi vermeye çalışacağız.

İlhanlı İmparatoru, kendisine tabi ülkelerden bir kısmına sikke basma hakkı tanımıştı. Ancak bu ülkelerin bastırarak sikkelerin, ayar ve ağırlıklarında bir bütünlük bulunmadığı görülmekteydi. Özellikle Anadolu darplı bazı sikkelerde gümüş ayarının zaman içinde yüzde yirmiye varan oranda düşürüldüğü bilinmektedir.⁷ İlhanlı Devletine komşu ülkelerde, bu ayarı düşük sikkelerin kullanılmasına da izin verilmiyordu. Bu durumun ekonomi üzerinde yarattığı olumsuz etkileri gören Gazan Mahmud Han bir dizi mali önlem alarak bunları yürürlüğe koymuştur.

Bu önlemlerin başlıcaları şunlardı:

- 1- İlhanlılara tabi ülkelerin para basma haklarının kaldırılması,
- 2- Para basımının, sadece devlet tarafından denetlenen darphanelerde yapılması,
- 3- Taklit para yapımının önlenmesi için, paraların üzerine, Moğol yazısı (Pagspa) ile yazılmış bir ibare eklenmesi,
- 4- Bütün ülkede para birliğini sağlamak amacıyla tek bir para basılması.

⁶ Zerrin Günel Öden, age. s.39

⁷ Bertold Spuler; *İran Moğolları*, Çeviri: Cemal Köprülü, Ankara 1957, s.327.

Bu tedbirler doğrultusunda gümüş dirhem'in ağırlığı yeniden belirlendi ve 2,14 gr. ağırlığında saf gümüşten yeni sikkeye (Dinar-ı Rabih) adı verildi.⁸ Başlangıçta, Germiyanlıların uç beyi durumunda olan Karesi Oğulları, Germiyanlılar İlhanlılara tabi olunca, dolaylı olarak İlhanlı yönetimi altına girmiş oldular. Bu nedenle, Karesi Oğullarının ilk sikkeleri, İlhanlı Hükümdarı Hüdebende Muhammed Han ve Ebu Said Bahadır Han adına bastırılmıştır. Dinar-ı Rabih ölçüsü ile yarım dirhem olması gereken bu gümüş sikkelerin çoğunun ağırlığı, yüzde on civarında eksiktir. (Ortalama 0,80-1,10 gr.)

Karesi Beylerinin kendi adlarına bastırıldığı sikkeler yakın bir zaman kadar bilinmiyordu. Değerli Nümismat İbrahim Artuk' un yayımladığı Yahşi Bey ve oğlu Beylerbeyi Çelebiye ait iki sikke, bilim dünyasının tanıdığı ilk Karesi sikkelerindedir.⁹ Daha sonra Sayın Celil Ender bu konudaki en kapsamlı çalışmayı yapmış ve bu çalışmada Karesi Bey, Demirhan Bey, Yahşi Han Bey ve Beylerbeyi Çelebi'ye ait sikkeleri tanıtmıştır. Karesi Beyliği tarafından bastırılan sikkeler, aşağıda kronolojik olarak sıralanmaktadır.

Karesi Bey (H.708?-728? / M.1308/09?-1327/28?)

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud'un nökerlerinden¹⁰ biri olan Karesi Bey, Mesud'un 1308 tarihinde ölümünden sonra, sahip olduğu topraklarda, devlet otoritesinin boşluğundan yararlanarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Karesi ailesinin Anadolu Selçuklu Sultanlarının hizmetindeki rolünden başka onların kökeni hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Tokat'ta Hamzalar Mezarlığı'nda bulunan ve Tokat Müzesi'ne nakledilen iki mezar taşına dayanarak beyliğin Melik Danişmend Gazi sülalesinden geldiği kabul edilmektedir.¹¹ Mezar taşlarından biri Beylerbeyi Çelebi'nin torunu Kutlu Melek'e¹² diğeri ise Kutlu Melek'in oğlu Mustafa Çelebi'ye aittir. Mezar taşlarında "*Karası*" imlası dikkati çekmektedir. Osmanlı kaynaklarında "*Karesi*" şeklinde yazılan kelimenin ilk hecesinin "*Kara*" olduğu, daha sonra "*güzel he*" ile "*Kare*" şeklinde kullanılmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

⁸ Celil Ender, *Karesi, Saruhan, Aydın ve Menteşe Beylikleri Paraları*, İstanbul 2000, s.19; Ayrıca bkz. Celil Ender – Orhan Okay, *Türk Nümismatik Sözlüğü*, İstanbul 2007, s.20

⁹ İbrahim Artuk, "Karesi Oğulları Adına Basılmış İki Sikke", *Tarih Dergisi*, S. XXXIII, Mart 1980/81, s. 283.

¹⁰ Moğolca "dost, arkadaş" anlamındaki "nökör-nökü" kelimesinden gelmektedir. Farsça hizmetkâr, kul anlamında olup, Uygurca'da "nöker, neger, nögür" kelimeleri maiyet askeri, hizmetkâr, kul anlamına gelmektedir.

¹¹ Zerrin Günel Öden, age., s.5

¹² Mezar taşı üzerinde "Tufiyyet El-merhume el-mağfure Seyyide el-havatin Kutlu Melek binti Mustafa Bey bin Beylerbeyi bin Yahşi Han bin Karesi bin Kalem Bey bin Yağdı Bey bin Fahr'ül Güzad ve'l Mücahidin Melik Danişmend Gazi" yazmaktadır.

Kalem Bey'in oğlu olan Karesi Bey'den, Bizans kaynakları Misya toprakları (Carasia) hakimi "Calames'in oğlu Carases" olarak bahsetmektedirler.

Öte yandan Karesi Bey'in ölüm tarihi de kesin olarak tespit edilememektedir. Bizans imparatoru II. Andronikos, 1328 tarihinde Karesi Beyliği ile bir antlaşma yapmak üzere Pege kasabasına geldiğinde Demirhan Bey ile görüşmüştür.¹³ Bu bilgiye dayanarak bazı araştırmacılar, Karesi Bey'in bu tarihten önce vefat ettiğini kabul etmektedirler. Ancak Kemalpaşazâde, eserinde Karesi Bey'in H. 735 / M.1334-1335 tarihinde vefat ettiğini belirtmektedir.¹⁴

İlhanlılar'ın hakimiyetini kabul eden diğer Anadolu Beylikleri gibi Karesi Beyliği de kuruluş dönemlerinde kendi adlarına sikke bastırmamışlardır. Karesi Bey'in, İlhanlı Hükümdarı Olcayto Hüdabende Muhammed Han ve oğlu Ebu Said Bahadır Han adına bastırıldığı sikkeleri vardır. Sikkelerinde kendi ismi ve tarih bulunmamaktadır.

Sikke No: 1

AR, Dirhem, Karesi Bey, Bergama, TY (H.708-716)¹⁵, (İAM-3616)¹⁶

Çap: 21 mm. Ağırlık: 1,11 gr.

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam Gıyaseddin Hüdabende Muhammed halledallahü mülkehu¹⁷

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid, ortada Duribe Bergama

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988, s.98

¹⁴ Zerrin Günel Öden, age., s.31

¹⁵ Bu tipteki Olcayto Hüdabende Muhammed Han sikkeleri H.708-716 senelerinde basılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Ömer Diler, *İlhanlılar*, İstanbul 2006, s.400-401

¹⁶ Bu sikkeler, 1953 senesinde Edremit İlçesi, Araçlar Köyünde, dere yatağında bulunan Karesi Beyliği'ne ait 770 adet gümüş dirhemden oluşan defneye aittir ve ilk defa yayınlanmaktadır. İzmir Arkeoloji Müzesi'nde yer alan bu nadide sikkeleri incelememizde bize her türlü kolaylığı sağlayan ve yayınlamamıza izin veren İslami Sikke Seksiyonu sorumlusu Sanat Tarihçisi Sayın Ahmet Talaman'a teşekkür ederiz.

¹⁷ Allah, mülkünü (devletini) uzun ömürlü kılsın

Sikke No: 2

AR, Dirhem, Karesi Bey, Bergama¹⁸, TY (H.708-716), (İAM-3715)

Çap: 20 mm. Ağr: 1 gr.

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam Gıyaseddin¹⁹ Hüdabende Muhammed halledallahü mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid, ortada Duribe Bergama²⁰

Sikke No: 3

AR, Dirhem, Karesi Bey, Bergama, TY (H.708-716), (İAM-4005)

Çap: 20 mm. Ağr: 1,01 gr.

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam Gıyaseddin Hüdabende Muhammed halledallahü mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid, ortada Duribe Bergama

¹⁸ Benzer kalıp örneği için bkz. Tuncay Aykut – Şennur Aydın, *Ak Akçe, Moğol ve İlhanlı Sikkeleri*, İstanbul 1992, s.88

¹⁹ Dinin yardımcısı.

²⁰ Bergama (be-re-gayın-mim-güzel he) yazılımlı için bkz. C. Mostras, *Dictionnaire Géographique de L'empire Ottoman*, İstanbul 1995 (Tıpkıbasım), s.48; Ayrıca bkz, Ömer Diler, *İslam Darp Yerleri*, İstanbul 2009, s.267

Sikke No: 4

AR, Dirhem, Karesi Bey, Bergama, TY (H.708-716), (İAM-4033)²¹

Çap: 21 mm. Ağr: 1,18 gr.

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam Gıyaseddin Hüdabende Muhammed halledallahü mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid, ortada Duribe (Ber)gama

Sikke No: 5

AR, Dirhem, Karesi Bey, Bergama, TY (H.716-719)²², (İAM-3728)

Çap: 21 mm. Ağr: 0,97 gr.

Ön Yüzü: Duribe fi devlet'il mevla²³ es-sultan'ül azam malik-i rikab'ül ümem²⁴ Said halledallahü mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid erselehu bi'l hüda, etrafında Tebarekellezi duribe Bergama

²¹ Celil Ender, age., s.22

²² Bu tipteki Ebu Said Bahadır Han sikkeleri H.716-719 senelerinde basılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Ömer Diler, *İlhanlar*, İstanbul 2006, s.431-432

²³ Hükümdarlığı zamanında darp edildi.

²⁴ İnsanların efendisi büyük sultan.

Sikke No: 6

AR, Dirhem, Karesi Bey, Bergama, TY (H.716-719), (IAM-3587)

Çap: 21 mm. Ağr: 0,96 gr.

Ön Yüzü: Duribe fi devlet'il mevla es-sultan'ül azam malik-i rikab'ül ümem Said halledallahü mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid erselehu bi'l hüda, etrafında Tebarekellezi duribe Bergama

Sikke No: 7

AR, Dirhem, Karesi Bey, DY, TY, (HB-431)²⁵

Çap: 22 mm. Ağr: 0,99 gr.

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam gıyaseddünya veddin Hüdabende Muhammed halledallahü mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid

²⁵ Hasan Beden Koleksiyonu, İzmir

Sikke No: 8

AR, Dirhem, Karesi Bey, Feriye²⁶, TY, (IAM-3791)²⁷

Çap: 17 mm. Ağırlık: 0,62 gr.

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam Ebu Said halledallahü mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid, ortada duribe Feriye

²⁶ 1- Anna Komnena'nın ünlü Alexiad (XII. Yüzyıl birinci yarısı) başlıklı yapıtında burası KHOÏRE'NOS olarak geçmektedir. Bkz. Anna Komnena, Alexiad..., çev. Bilge Umar, İstanbul 1996, s.249, 256. Komnenoslar çağında, XII. Yüzyılın ortasında burada yapılan büyük bir manastırın surları içine halkın yerleşmesiyle canlanan bu küçük kent, manastırın adıyla bağlantılı olarak PHERRAI adıyla anılmıştır.

2- Donald Edgar Pitcher'in "Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası" adlı eserinin 8 nolu haritasında (1360 yılları) burası PHERRAI'dir. Pitcher, 10 nolu haritada (XIV. yüzyıl sonu) aynı yeri FERECİK olarak gösterir.

3- Atsız yayını Aşıkpaşazade'nin 132. sayfasında " Fire üzerine varub, Def'î FIRE'yi feth ettiler.(1372?)"; s, 194'de ise FİRECÜK(1456) yazılıdır. Bkz. Aşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, Tevârih-i Âl-i Osman, düzenleyen Çiftçiöğlü Nihal Atsız, Osmanlı Tarihleri I, İstanbul 1949.

4- Neşri'nin Menzel nüshası s. 57'de FERE, s. 182'de FİRE; Manisa nüshası s. 87'de "Ferecik üzerine varub Def'î FERE'yi feth ettiler" ve s. 263'de "Bir gün Fire'nin kadısı gelüb..."(1456). Bkz. Neschri, Gihannüma, yay. F.Taeschner, Leipzig 1951,1955

5- Neşri'nin Faik Reşit Unat ve Mehmet Altay Köymen yayınında da(c.I, s. 210-211; c.II, s. 713-714), Fere, Fire, Ferecik tekrar edilmiştir. Burada FERE'ye bir dipnot çekilerek: Ferecik=Vira bilgisi verilmiştir.

6- SONUÇ: Ferecik'in eski adlarının yazılışı olarak tespit ettiğimiz Khoirenos, Pherrai, Vira, Fere ve Fire'nin, 1330'lu yılların hemen başında burayı yağmalamış belki çok kısa bir müddet için de olsa burada ikamet etmiş Karasi Oğulları tarafından Feriye olarak algılanması, göz önünde bulundurulacak bir olasılıktır. Rumeli'nin yağmalanması sırasında çok fazla altın ve gümüş elde edildiği, Aşıkpaşazade tarafından çok sık tekrar edilmiştir. Gümüşlerin eritilip paraya dönüştürülmesi o günlerde ekonomik ve mali yaşamın bir gereği olduğu gibi bir zaferin de simgesi olmalıdır.

²⁷ H.731 / M. 1331 tarihinde "Feriye" kentine düzenlenen deniz seferi sonrasında Karesi Beyliği tarafından Ebu Said Bahadır Han adına kestirilen bu ünik sikke ilk kez yayınlanmaktadır. Edremit / Araplar köyü defnesi içinde yer alan bu sikkenin darp yerini çözmemize yardımcı olan hocamız Emekli Öğretim Görevlisi Sayın Aydoğan Demir'e teşekkür ederiz.

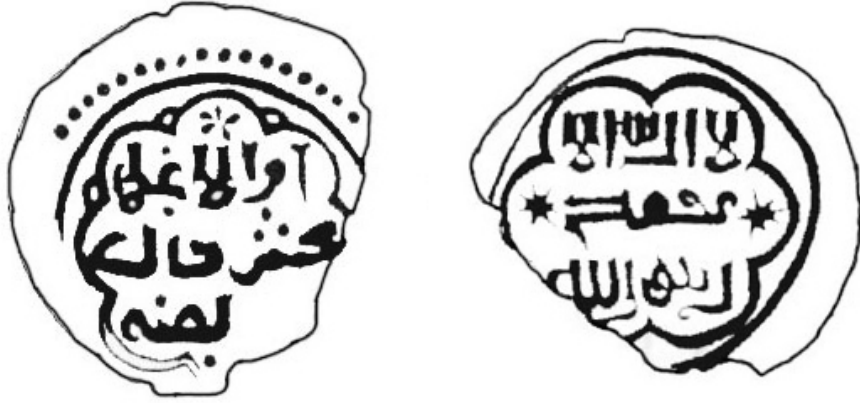
Yahşi Han Bey (H.728-744 / M.1327/28-1343/44)

Karesi Bey'den sonra beyliğin başına kimin geçtiği konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. 1333 tarihlerinde beyliğin iki kısma ayrılarak Bergama'da Yahşi Han Bey ve Balıkesir'de Demirhan Bey tarafından idare edildiği kabul edilmektedir. Şücaeddin²⁸ lakaplı Yahşi Han'ın 15 şehri ve kalesi ile yirmi bin atlı askeri ve donanmasının olduğu Mesalik'ül Ebsar'da yer almaktadır. 1341-1342 senelerinde iki kere Gelibolu yarımadasına donanması ile asker çıkarmış; ancak başarılı olamamıştır. Bu seferden sonraya ait Yahşi Han ile ilgili başka bilgi kaynaklarda yer almamaktadır. Karesi Bey'in oğlu Yahşi Han Bey'in bastırıldığı 4 tip gümüş sikkesi vardır. Sikkelerinde “Emir-ül azam” ,“Sultan'ül azam” ve “Han” ünvanlarını kullanmıştır.²⁹ Sikkelerinde baba adı, darp yeri ve tarih bulunmamaktadır.

Sikke No: 9

AR, Dirhem, Yahşi Han Bey, DY, TY, (TWC)³⁰

Çap: 18 mm. Ağırlık: 0,67 gr.

Ön Yüzü: Emir-ül azam Yahşi Han (azze) nasruhu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid

²⁸ Yiğit, cesur, bahadır anlamındadır.

²⁹ Celil Ender, age., s.25-27

³⁰ Tony Webdale Koleksiyonu, İngiltere

Sikke No: 10

AR, Dirhem, Yahşi Han Bey, DY, TY, (UE-809)³¹

Çap: 19 mm. Ağr: 0,80

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam Yahşi Han halledallahü mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid

Sikke No: 11

AR, Dirhem, Yahşi Han Bey, DY, TY, (AK-289)³²

Çap: 20 mm. Ağr: 0,64 gr

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam Yahşi Han Bey

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid

³¹ Üstün Ereğ Koleksiyonu, İzmir

³² Ali Küpelioglu Koleksiyonu, İzmir

Sikke No: 12

AR, Dirhem, Yahşi Han Bey, DY, TY, (ÖK)³³

Çap: 18 mm. Ağırlık: 0,70 gr.

Ön Yüzü: Emir-i azam Yahşi Han Bey azze nasruhu³⁴

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid, etrafında 4 halife adı

Demirhan Bey (H.728-736 / M.1327/28-1335/36)

Karesi Bey'in ölümünden sonra bütünlüğü bozulan beylik, Balıkesir ve Bergama olarak ikiye ayrılmış ve büyük olan bölümü Marmara ve Çanakkale'ye kadar Demirhan'ın hakimiyeti altında yönetilmiştir. İbn-i Batuta, H. 733 / M. 1333'de Anadolu'yu gezerken Balıkesir Emiri olarak Demirhan'dan söz eder ve halk tarafından pek sevilmeyen, hayırsız bir kişi olduğunu da ekler. Düsturnâme'de Aydınolu Umur Bey ile deniz seferine katılan ve Saruhanoğlu olarak anılan Demirhan Bey'in Karesioğlu olduğu anlaşılmaktadır. Bilinen tek tip gümüş sikkesi vardır ve "Melik" ünvanını kullanmıştır. Sikkelerinde baba adı, darp yeri ve tarih bulunmamaktadır.

³³ Hüsni Öztürk, "Karesioğlu Yahşi Han Bey'e Ait Bilinmeyen Bir Sikke", *Anadolu Sikke Monografileri II*, İstanbul 2011.

³⁴ Memluk sikkelerinde kullanılan "Allah, onu aziz yardımı ile galip kılsın" anlamındaki. bu dua, beylikler dönemi sikkelerinde ilk defa Yahşi Bey tarafından kullanılmıştır. Osmanlı döneminde, Fatih Sultan Mehmet zamanından itibaren sikkelerin vazgeçilmez duası haline gelmiştir.

Sikke No: 13

AR, Dirhem, Demirhan Bey, DY, TY, (ÖK)

Çap: 19 mm. Ağırlık: 0,84 gr.

Ön Yüzü: El-melik Temur (Demir) Han Bey

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid

Beylerbeyi Çelebi (H.744-? / M.1343/44-?)

Kutlu Melek'in mezar taşından Yahşi Han Bey'in oğlu olduğunu bildiğimiz Beylerbeyi Çelebi hakkında kaynaklarda fazla bir bilgi bulunmamaktadır. 4 tip gümüş ve tek tip bakır sikke bastırıldığı bilinmektedir. Gümüş sikkelerinde "Sultan'ül azam", bakır sikkelerinde ise "Çelebi" ünvanını kullanmıştır. Sikkelerinde baba adı, darp yeri ve tarih bulunmamaktadır. Osmanoğlu Orhan Gazi³⁵ ve Saruhanoğlu İshak³⁶ Bey'in sikkelerinde yer alan altı sivri kollu çerçeve³⁷ Beylerbeyi Çelebi'nin sikkelerinde de görülmektedir.

³⁵ Slobodan Sreckovic, *Akches*, Volume I, Belgrad 1999, s.18

³⁶ Celil Ender, age., s.44-46

³⁷ Gültekin Teoman, *Beylikler ve Erken Osmanlı Döneminde Anadolu'da Basılan Sikkeler Üzerinde Görülen Süslemeler (1300-1500)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004, s.167

Sikke No: 14

AR, Dirhem, Beylerbeyi Çelebi, DY, TY, (KE-699)³⁸

Çap: 16 mm. Ağr: 0,76 gr.

Ön Yüzü: Es-sultan'ül azam Beylerbeyi hullide mülkuhu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid

Sikke No: 15

AR, Dirhem, Beylerbeyi Çelebi, DY, TY, (OS)³⁹

Çap: 17 mm. Ağr: 1,04 gr.

Ön Yüzü: Halledallahü Beylerbeyi Mülkehu

Arka Yüzü: Kelime-i Tevhid

³⁸ Kamil Eron Koleksiyonu, İzmir. Koleksiyon hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://www.eroncoins.com>

³⁹ Orhan Sarıoğlu, "Karasi Beyliği'ne ait Gümüş Bir Sikke" *Türk Nüsmatik Derneği Bülteni*, No: 42, İstanbul 2010, s.30

Sikke No: 16

AE, Mangır, Beylerbeyi Çelebi, DY, TY, (KE-2598)

Çap: 19 mm. Ağırlık: 1,96 gr.

Ön Yüzü: Beylerbeyi Çelebi

Arka Yüzü: Halledallahü Mülkehu

Karesi Beyliği sikkeleri hakkında bilgi vermeye çalıştık. Tarihe yardımcı bilimlerin içerisinde önemli bir yere sahip nümismatik alanında üniversitelerimiz bünyesinde herhangi bir eğitim verilememektedir. Dolayısıyla da bu konuda çalışan uzman sayısı çok azdır. Temennimiz sikkelerin icat edildiği Anadolu'da bu eksikliğin bir an önce kapatılmasıdır. Sunumumuzda kullanmış olduğumuz sikkelerin bir bölümü İzmir Arkeoloji Müzesi'nde, bir bölümü ise özel koleksiyonlarda yer almaktadır. Öncelikle bilgisini ve tecrübesini her zaman bizlerle paylaşan, emekli Öğr. Gör. hocamız Sayın Aydoğan Demir'e, İzmir Arkeoloji Müzesi İslami Sikke Seksiyonu Sorumlusu Sayın Ahmet Talaman'a, koleksiyonlarında yer alan sikkeleri fotoğraflama ve yayınlama imkanı sunan İzmir Nümismatik Derneği Başkanı Sayın Üstün Erek'e, Genel Sekreter Sayın Kamil Eron'a, Sayın Hasan Beden'e, Prof. Dr. Ali Küpelioglu'na ve bizleri dinlediğiniz için sizlere teşekkür ediyoruz

KISALTMALAR

AE: Aes – Bakır / **AK:** Prof. Dr. Ali Küpelioglu Koleksiyonu, İzmir / **AR:** Argentum –Gümüş

DY: Darp Yok (Darp yersiz) / **HB:** Hasan Beden Koleksiyonu, İzmir / **İAM:** İzmir Arkeoloji

Müzesi Koleksiyonu / **KE:** Kamil Eron Koleksiyonu, İzmir / **OS:** Orhan Sarıoğlu Koleksiyonu,

İstanbul / **ÖK**: Özel Koleksiyon / **TWC**: Tony Webdale Koleksiyonu, İngiltere / **TY**: Tarih Yok (Tarihsiz) / **UE**: Üstün Erek Koleksiyonu, İzmir

KAYNAKLAR

- Anna Komnena, *Alexiad*, çev Bilge Umar, İstanbul 1996
- Artuk İbrahim, “Karesi Oğulları Adına Basılmış İki Sikke”, *Tarih Dergisi*, S. XXXIII, Mart 1980/81
- Aşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, düzenleyen Çiftçioğlu Nihal Atsız, Osmanlı Tarihleri I, İstanbul 1949
- Aykut Tuncay – Aydın Şennur, *Ak Akçe, Moğol ve İlhanlı Sikkeleri*, İstanbul 1992
- Diler Ömer, *İlhanlar*, İstanbul 2006
- Diler Ömer, *İslam Darp Yerleri*, İstanbul 2009
- Ender Celil, *Karesi, Saruhan, Aydın ve Menteşe Beylikleri Paraları*, İstanbul 2000
- Ender Celil – Okay Orhan, *Türk Nümismatik Sözlüğü*, İstanbul 2007
- Mostras C., *Dictionnaire Géographique de L’empire Ottoman*, İstanbul 1995 (Tıpkıbasım)
- Öden Zerrin Günal, *Karasi Beyliği*, Ankara 1999
- Öztürk Hüsni, “Karesioğlu Yahşi Han Bey’e Ait Bilinmeyen Bir Sikke”, *Anadolu Sikke Monografileri II*, İstanbul 2011.
- Pitcher Donald Edgar, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Tarihsel Coğrafyası*, İstanbul 2001
- Sarioğlu Orhan, “Karasi Beyliği’ne ait Gümüş Bir Sikke” *Türk Nümismatik Derneği Bülteni*, No: 42, İstanbul 2010
- Spuler Bertold; *İran Moğolları*, Çeviri: Cemal Köprülü, Ankara 1957
- Sreckovic Slobodan, *Akches*, Volume I, Belgrad 1999
- Teoman Gültekin, *Beylikler ve Erken Osmanlı Döneminde Anadolu’da Basılan Sikkeler Üzerinde Görülen Süslemeler (1300-1500)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004
- Uzunçarşılı İsmail Hakkı, *Karesi Vilayeti Tarihçesi*, İstanbul 1341
- Uzunçarşılı İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988